

AUÑIÓS

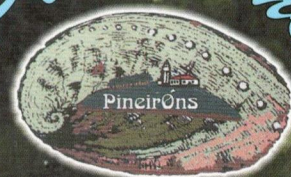
Nº 21

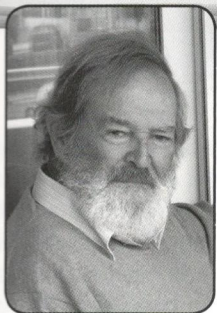
MAIO 2016



ASOCIACION CULTURAL

Pineiróns





DE ONS A AUNIOS PASANDO POR 50 ANOS DE VIDA

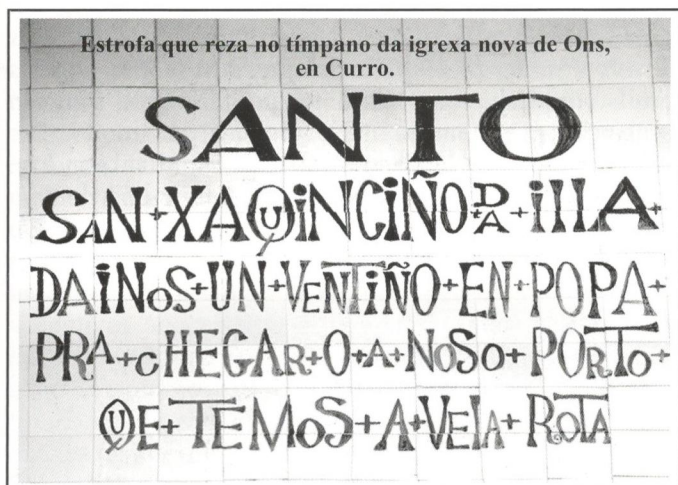
Por: José Curt

A primeira vez que desembarquei en Ons foi en 1954. Hoxe o calendario marca implacable que pasou máis de medio século, cando me invita Aunios a escribir nas súas páxinas. Para min é unha honra que recorran a este vello e modesto escritor para que diga algunha *quisicosa* sobre esas Ons das que Francisco Franco, o señor Paquiño, de Bueu –que ninguén se alarme–, cando navegabamos rumbo a elas entre toniñas saltareiras, rabaños de espumas e ventos frescachones do Norte, a bordo do seu barquiño, “El Azor”, describíaaas certeiraamente: “*Fijese que lo más curioso que tienen estas islas es que están rodeadas de agua por todas partes*”. Eu creo que aínda non entramos na década dos 70 do século pasado porque un dos naturalistas embarcados, Xosé González Besada, da Cooperativa de Xan Xoán de Poio, que manexaba ben os trémolos, ía debullando as estrofas dunha canción de Massiel recen estreada: “*Voy buscando un lugar perdido en el mar/ que quiera comprender/ la alegría y el dolor/ la ira y el placer*”, ao que o resto dos tripulantes engadían a capella: “*Es más fácil encontrar rosas en el mar*”. E xa chegando a Ons: “*Voy buscando un lugar perdido en el mar/ Donde pueda olvidar del mundo la maldad*.” E os do coro, algo estimulados pola bota de viño, remataban: “*Es más fácil encontrar rosas en el mar*”, pero cantábano xa sen moita convicción porque entón as Ons, misteriosas, mariñeiras e belísimas tiñan moito de remanso de paz e un algo de sucursal do Paraíso, a pesar de que cada vida insular, entón, era un poema de austeridade, un drama de soidade, a épica do remo para regresar a casa, si San Xoaquinciño da Illa concedía a mercé dun ventíño en popa.

á tentación de saír navegando, como fixo a balea-illote de San Brandán que, a dicir do fareiro das illas, o meu tantas veces contertuliano José María Seguí, menorquín transplantado de lanterna balear a lanterna galega, se podía avistar en crepúsculo de primavera con só mirar dende Chan da Pólvora, cara ao Oeste, a carón do *Raio Verde*, seguindo augas do sol de poñente. Un enxame de gaivotas levantaba estela no atardecer e internábase no mar, dicían que para rezar a San Brandán, aínda que a verdade era asistir ao milagre do descarte de peixes que o quimérico cetáceo desprezaba, saciado seguramente, das estupendas fanecas que daban as rochas insulares da cara Leste, aínda que a máis de 30 metros de profundidade, polo que, se un quería facer *pescata* había que ter bos brazos. Eu reuníame



O Sr. Checho, primeiro pola dereita, botando unha partida de dominó no seu bar insular.



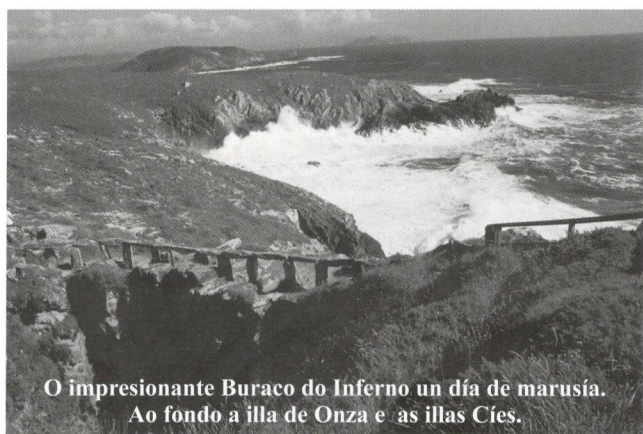
As illas Ons cambiaron moito nas últimas décadas, pero seguen estando alí, encerradas na gaiola dos meridianos e paralelos de costume. Non sucumbiron

con José María a media mañá na taberna de Checho, que entón, recordo, tiña os teitos moi baixiños e ondulados. Checho contábanos de Germán Leira e nós botabamos á súa saúde un par de cuncas de aquel viño colorado, cor da papoula, que tinguía coma unha pintura de Sotomayor e comprobabamos que tal resultara o canonciño de escorrentar ás grallas (*Corvus monedula*) que José María mercara en illa arredada. Con aquel enxeño soaba en Ons ritmicamente, de rato en rato, unha queda explosión que levantaba ás miríades de grallas, azoutes do millo recen sementado, que fuxían espavorecidas, dicía José María porque, por fin, deron coa lonxitude de onda adecuada para que o canonciño machucase, vía tímpanos, o avaricioso apetito daquelas aves barballeiras que, tantas había que escurecían o ceo onceño e, de paso, o porvir das colleitas que aqueles homes, metade mariñeiros metade labregos, sementaran alternando o rizón co sachó.

De vez en cando nos dabamos unha volta a ver os coellos, auxiliados por un can pura raza palleira que

como José María, vivía no Faro insular e dábase maña para osmar entre o fero toxo insular. E que beleza cando, sobre as súas espiñas, a flor xenerosa maquillaba de amarelo os ladeirasas que nos levaban a O Centulo que, convertido en xigantesco *cagarruteiro* de cormoráns, branqueaba de estrume mariño e escurecida de vida apertada. Coellos como os de Ons non os volvíñ a ver na miña vida nin en ningún outro sitio. Eran negros coma o carbón, seguramente estirpe de antigas soltas de coellos domésticos efectuadas na época *dos vellos dos vellos*, unha referencia cronolóxica un tanto imprecisa e moi galega que a nada compromete pero que sempre suxire boa pátina. A caza estaba xa entón prohibida nas illas e mentres na Península a mixomatose facía estragos, a poboación cunícula de Ons mantíñase saudable.

Había tamén varios bandos de perdices que, non me atrevo a levantar falsos testemuños, mariscaban xunto aos biluricos e mazaricos polas praias de levante. Comían pulgas de mar ou pescaban miñocas? Porque, que eu saiba, a mar nunca deu besbellos (saltóns). Aquelas perdices, como todo o de Ons, eran un misterio.



O impresionante Buraco do Inferno un día de marusía.
Ao fondo a illa de Onza e as illas Cíes.

Pero do que nunca me poderei esquecer é da media ducia de pombas bravías, puras, que, co seu doce nome latino, *Columba livia*, sobrevivían nos máis vertixinosos cantís un pouco ao norte do Buraco do Inferno. Andaban todas xuntas, non querían nada coa civilización e era unha gozada ver aos machos, de imponente peito tornasol, de tenor, contornándose facéndolles o corro ás femias, cortexándoas cun *zureo* (arrolo) apaixonado que se oía en media illa coa cadencia dun hendecasílabo de Rosalía.

E si había bicho digno dun <máis difícil aínda circense> ese era o *vencejo* real que hoxe chaman *Tachymarptis melba*. Ao contrario do *vencejo* veciñal, tan aquerenciado aos ceos urbanos, o real era ave de marusía, de rompente, libertina; o ave que nun picado podía deixar curto en velocidade ao falcón peregrino, aínda que uns leven a fama e outros carden a la. Nas verticalidades de Ons vías ao gran *vencejo* voar coma unha saeta e berrar satisfeito de vivir e, de súpeto, convertido en meteoro, enfiaba cara a unha rocha e cando parecía que se ía reventar conta ela, desaparecía tragado polo granito sen que as súas ás parasen de moverse. Acababa de colarse

por unha greta inverosímil, aparentemente imposible de penetrar para o tamaño da ave. Alí tiña o niño. Ao rato producíase o prodixio: o *vencejo* saía voando xa dende o interior das estreitas e escuras anfractuosidades familiares.

As Ons non foron tan gaivoteiras como as Cíes. Haber gaivotas habíaas, pero non moitas. Na Onceta catro parellas despistadas. É outro misterio, porque sitio tiñan para medrar. Pero avantaxaban ás illas viguesas en cormoráns moñudos. Estando tan cerca ambos arquipélagos, en Cíes, os do moño, criaban baixo pedras e en Ons nos máis alarmantes cantís da cara oeste. No Buraco xuntábanse varias parellas. Nós baixabamos a media furna pola súa cara máis accesible, a norte, asegurados cunha superficial cordada, para fotografar aqueles incríbles niños dispostos en equilibrio malabar sobre calquera resalte da cara sur por mínimo ou difícil que fora o seu acceso. O lugar era a rebotica da natureza, o secreto de alcoba da fauna onceña, tan íntima que, ao vernos, as de por si silenciosas *canilongas*, esgorxábanse cun sonoro trompeteo coral de alarma que nada tiña que envexar en sonoridade á “*Marcha de las trompetas*” de Aida.

Homenaxe da Escola Naval ao gardamariña José Luís Herrero Padín no cincuenta aniversario do seu pasamento.
(Foto Faro de Vigo)



Un pouco máis arriba unha cruz, entón moi deteriorada pola marusía. Nela unha placa recordaba: “*La Escuela Naval Militar al guardiamarina José Luís Herrero Padín, 18-10-63*”. Sempre que ía por aquelas cornixas pensaba que canto tempo faría que ninguén pasaba por lugar tan solitario. Seguro que moito. Por razóns corporativas había unha relación espiritual con Jose Luís e a min tamén me impresionaba aquilo que lle doía tanto a Unamuno: “*Que solos se quedan los muertos*”. E a paisaxe, no que se debuxaban as Cíes ao lonxe, esfumadas na brétema do horizonte, rodeadas pola mar aberta sen fin, adquirían unha grandeza metafísica que invitaba a reflexionar sobre a levedade da vida. Na rocha núa que era pedestal da cruz crecía espontáneo, fresco, inmarcescible e increíble un bo ramo de armerias sempre en flor. Era o mudo homenaxe dunha natureza que sempre soubo ser nai.

E que hai dos insulares de nación e devoción? Teño unhas notas (moitas delas publicadas no Diario de Pontevedra) nas que consta que cara ao ano 1976 aínda permanecían en Ons cincuenta e tantas familias. Dous anos antes, aproximadamente, naceron as dúas xemelgas

que, supoño, foron as últimas das illas que viñeron ao mundo asistidas por unha veciña, que se daba maña en iso de parir. De ser así, as dúas irmáns de Ons serían o colofón dunha cultura que se extinguiu para sempre. Felizmente, porque se pare mellor no hospital e con epidural! Pois si, non cabe dúbida. Que foi delas? Gustaríame saber das súas vidas. Pero a historia da Galicia profunda e máxica ben se merece esa cita. O día 24 de febreiro de 1979 andaba eu de paxareo en Ons e anotei que dentro do perímetro insular só quedaban 5 familias cun total de 24 persoas. Outra nota sinala que o último morto de Ons, soterrado no seu diminuto cemiterio, foi Eduardo Otero. E me preguntaba eu en libro e nalgún artigo de aquel 79, cabe ser máis das illas Ons que o defunto Otero, que xa é terra insular, que xa é a Ons mesma? E o acompañaba coa foto dun cartel no que se lía: “*Illa de Ons / Patrimonio del Estado / Administración Iryda*”. O pé de foto rezaba concisamente: “*La tierra no les corresponde en propiedad*”. O contrapunto viña no texto: *Y los muertos tampoco?*



Staffant Mörling e Josefa Otero, á esquerda, xunto coa Conselleira de Pesca, o día da inauguración dunha exposición de fotos de Mörling en Ons.

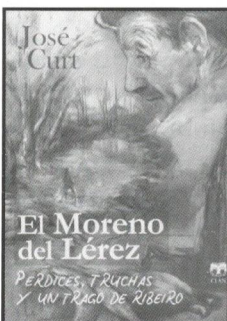
De todo isto quen sabía de verdade era Josefa Otero Patiño. Compartín moitos anos de profesorado na Escola Naval Militar co seu marido, o increíble cabaleiro sueco Staffan Mörling, antano profesor de inglés en Marín e hoxe fillo predilecto de Bueu que, entre dornas e arqueoloxías insulares, escribiu unha das máis belas historias de amor que se deron en Galicia. Vamos, que poden voar as *oscuras golondrinas* de Becquer, que pouco teñen que rascar ante o delicado soneto que son dúas vidas que, procedente unha do setentrión europeo onde

as grullas e os mascatos fan niño, soubo atopar á outra no recanto máis arredado de España. Cando vía a Chefa me faltaba tempo para preguntarlle polos intrínquilos de Ons. Sabía que ela tiña a chave do faiado que garda a vella memoria. Xenerosa en palabras contábame da súa familia, do que supoñía para ela nacer nunha pequena e apartada illa e, incluso recordo, de como se remata o empate dun anzol tensando a sedela cos dentes. Afortunadamente o matrimonio acaba de escribir un tratado que pescuda a fondo na alma destas illas pontevedresas cuxo título inclúe unhas cantas rosas sen espiñas, por moito que a romanza de Massiel se empeñe no contrario: “*Ala no medio do mar*”. Xa llo estou pedindo ao meu libreiro.

As illas de Ons forman parte do recién creado Parque Nacional das Illas do Atlántico. Da primeira Junta Rectora do Parque Natural das Islas Cíes, que presidín eu durante cinco ilusionados anos a principios da década dos pasados 80 s.XX, formaban parte algúns vocais dos que hai que destacar o seu amor pola natureza galega e, concretamente, polo arquipélago de Ons. Falo en concreto de Felipe Bárcena e de Estanislao Fernández de la Cigoña. Pois ben, daquela Junta Rectora foi a primeira idea de ampliar a protección de Cíes ao que nós sabíamos que eran fitos importantes na ruta das aves mariñas emigrantes. O plan era moi ambicioso, a nosa proposta era crear un Parque que incluíse as illas Sisargas, Sálvora, Ons, Cíes e as Berlengas en Portugal. Tivo unha entusiasta acollida polo resto dos seus membros: Pepe Rial, Peláez Casallerrey, Fernando Sáez de Miera, Ernesto Viéitez, Joaquín Fernández del Riego,... Complicacións de tipo internacional o foron demorando, a pesar de que Portugal mostraba a súa conformidade. Quede constancia diso. Nas actas da época quedará reflectida esta historia, máis ben un anhelos.

De Aunios chegoume a colección enteira da súa revista. Non é literatura para ollar, botar unha ollada aos textos para ver de que tratan, nin para mirar pasando as páxinas para facerse unha idea de que van. O seu contido é tan variado e interesante, as súas firmas tan boas e entendidas, as Ons un tema tan apaixonante que é literatura para ler con detención. Por desgraza o meu tempo vaise acabando e non sei si me dará tempo de completar algún día a súa lectura. Con este desexo a poño na cola de todo o que teño pendente de ler, que é moito.

As Ons cambiaron, seguramente para ben. O libro en papel languidece sumido na barbarie da letra dixital. Pero queda un vello lector, gafas en ristre, que sabe que as Ons nunca pertenceron en papeis aos insulares, pero que sempre foron sudario dos seus maiores. Alguén debería arranxalo.



“EL MORENO DEL LÉREZ”. Libro de José Curt Martínez. Clan Editorial.

En las páginas del *Moreno del Lérez* apreciamos una serie de valores que van más allá de la escopeta y de la caña: la descripción de escenarios naturales, una peculiar filosofía de vida y un lenguaje especial, ligado precisamente a los usos y costumbres del campo y de sus gentes. Este libro transcurre en una Galicia secreta, salvaje y remota. Una esquina de España en la que la vida ha sido siempre de una dureza especial y donde la supervivencia ha estado a veces por encima de la ley. El Moreno, pescador y cazador con aptitudes excepcionales, con gran conocimiento del medio y un inusual talento natural, bordea la marginalidad porque la sociedad de su tiempo no le ofreció mejor lugar. Esta condición extrema se refleja en su lenguaje, muchas veces tremendista y procaz, pero también lleno de gracia y de puntería verbal. La suya es un habla sin domesticar, propia de alguien que tuvo que arrancar con las manos desnudas sus presas a la naturaleza, dando lugar a lances de caza y de pesca que a menudo rayan en lo increíble.